

Η έννοια της “αισθήσεως” στον άγ. Μακάριο τον Αιγύπτιο

/ Πεμπτουσία· Ορθοδοξία-Πολιτισμός-Επιστήμες

[Προηγούμενη δημοσίευση: <http://www.pemptousia.gr/?p=87855>]

Αΐσθησις

Ο Μακάριος δίνει μεγάλη σημασία στην πρώτη βαθμίδα της τελείωσης γιατί αποτελεί το πιο αποφασιστικό στάδιο του πνευματικού βίου. Θεωρείται ως η “στενή καί τεθλιμμένη όδός”, [14] που για να τη διαβεί ο άνθρωπος διαφυλάσσοντας την ακεραιότητά του, απαιτείται μόχθος, κόπος και αγώνας. Κανένας δεν μπορεί να μετέχει στο αγαθό ή να εισέλθει στην αληθινή ζωή “άκαμάτως”. [15] Απαιτείται η «έργασία» του ανθρώπου. Η «έργασία» δεν είναι μία ιδέα γενική και αφηρημένη αλλά πράξη ειδική και συγκεκριμένη, από τη στιγμή που ο Μακάριος την ορίζει: “Τί δέ έστιν ή έργασία τοῦ ανθρώπου; Τò αποτάξασθαι, τò έξελθεΐν εκ τοῦ κόσμου, τò υπομένειν έν τῇ εύχῃ, τò άγρυπνεΐν, τò άγαπᾶν τόν Θεόν καί τούς άδελφούς. Τοῦτο ίδιον υπομένειν αύτοῦ έστιν”. [16]

Κατά τη διεξαγωγή του εσωτερικού πολέμου, δηλαδή της πάλης του ανθρώπου με τους πονηρούς λογισμούς, κάτι που στην ασκητική γραμματεία ονομάζεται και μαρτύριο της συνείδησης, η δύναμη της αυτεξούσιας προαίρεσης περιορίζεται αποκλειστικά στη διάθεση για αντίσταση: “Τò γάρ έν τῇ τοῦ ανθρώπου δυνάμει αύτεξούσιον έπὶ τῷ άντιστῆναι τῷ διαβόλῳ κεΐται, άλλ' οὐκ έπὶ τῷ δύνασθαι έχειν παντελῶς τò κράτος κατὰ τῶν παθῶν”. [17] Η καλλιέργεια του πλούτου της καρδιάς με κόπο, μόχθο και αγώνα εξαρτάται από την ανθρώπινη αυτοδιάθεση και επιλογή, εφόσον ξεκαθαρίζεται ότι “χρῆ οὖν τόν άνθρωπον από προαιρέσεως γεωργῆσαι τήν γῆν τῆς καρδιάς αύτοῦ καί πονῆσαι. Ζητεΐ γάρ ό Θεός τόν πόνον, καί κάματον καί τήν έργασίαν τοῦ ανθρώπου”

[18] Συνεπώς, το “**σόν**” συνίσταται στην αντίκρουση της ενάντιας δύναμης: “*τὸ ἀντιπαλαῖσαι, τὸ ἀντιμαχεσθῆναι, δεῖραι, δαρῆναι σόν ἐστίν*”.[19] Ο αγώνας μεταξύ ανθρώπινου νου και πονηρού λογισμού παραμένει πάντοτε ισόρροπος και ισοδύναμος. “*ἡ γὰρ πάλη, καὶ ὁ ἀγὼν ἐπὶ τῇ ἰσοδυναμίᾳ κεῖται*”.[20] Η καθολική κατάργηση των νοσηρῶν λογισμῶν επιτυγχάνεται αποκλειστικά και μόνο με την επέμβαση της θείας δύναμης.

Πηγή: www.flickr.com

Γι’ αυτό και η πιο ενδεδειγμένη διαγωγή απέναντι στις δοκιμασίες και στους πειρασμούς είναι αυτή που εκφράζεται με την έννοια της “βίας”. Πρόκειται για την εσωτερική πίεση που ασκεί ο άνθρωπος στην αυτεξούσια προαίρεσή του, ώστε να ανταποκριθεί στο θείο προορισμό του. Το υπόβαθρο της διδασκαλίας είναι ευαγγελικό, βασισμένο στα λόγια του Κυρίου: “*Ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ βιάζεται καὶ βιασταὶ ἀρπάζουσιν αὐτήν*”.[21] Ο λόγος του Θεού είναι επιτακτικός πως πρέπει να γίνουμε “βιασταί” και πως η πορεία μας είναι “τεθλιμμένη”.[22]

Ο άγιος Μακάριος προτείνει τη “βίαση” επιδίωξη του αγαθού, ακόμη και όταν η καρδιά αντιστέκεται.[23] Πρόκειται γι’ αυτό που ονομάζει πρωταρχική αναζήτηση του Θεού “*ἐν πόνῳ καρδίας*”.[24] Εφόδιο στον πνευματικό αγώνα αναγνωρίζεται η “προσκαρτέρησις τῆς εὐχῆς”

, καθώς θεωρείται ως η κατεξοχήν αρετή που συνάπτει τον άνθρωπο με το Θεό καθαγιάζοντας ολόκληρη την υπαρξιακή του υπόσταση.[25] Γι' αυτό και στα μακαριανά συγγράμματα απαντάται η προσταγή *“βιάζεσθαι ἑαυτὸν εἰς τὴν εὐχὴν, μὴ ἔχοντα εὐχὴν πνευματικὴν”*.[26] Η αξία της προσευχής είναι μοναδική και ανεπανάληπτη. Ο Μακάριος προτείνει δύο τρόπους προσευχής: την επίκληση του Θείου ελέους και την παράκληση της Θείας αρωγής. Συμβουλεύει λοιπόν την αδελφική κοινότητα: *“Οὐκ ἔστι χρεία βαπτολογεῖν, ἀλλ’ ἐκτείνειν τὰς χεῖρας, καὶ λέγειν· κύριε, ὡς θέλεις καὶ ὡς οἶδας ἐλέησον· ἐὰν δὲ ἐπίκειται πόλεμος· κύριε, βοήθει”*.[27] Το απόφθεγμα της μακαριανῆς θεολογίας, βασισμένο στην Κ. Διαθήκη,[28] επιβεβαιώνει την αναζήτηση των σπερματικών καταβολών της μονολόγιστης ευχής στην ασκητική γραμματεία του Δ' αιώνα.

Ο αυτοπεριορισμός στην ανθρώπινη φύση και δύναμη αποκλείεται. Η υπέρβαση των πονηρῶν σκανδάλων επιτυγχάνεται *“ἐκ τῆς ἀηττήτου δυνάμεως”*.[29] Τα όρια της ανθρώπινης ψυχικῆς δυνάμης είναι σαφή, εφόσον, κατά μια αναντίρρητη νομοτελειακή τάξη, *“τὸ μὲν γὰρ ἀντιλέγειν τῇ ἁμαρτίᾳ δύναται ἡ ψυχὴ, ἄνευ δὲ Θεοῦ νικῆσαι ἢ ἐκριζῶσαι τὸ κακὸν οὐ δύναται”*.[30] Κεντρικός άξονας της πνευματικῆς του διδασκαλίας παραμένει πάντοτε η αξιωματική αρχή της συνεργίας. Γι' αυτό και όταν, μετά τη λήξη των δαιμονικῶν επιθέσεων, τα άνθη των κόπων αναδύονται, ο άνθρωπος οφείλει να τα αναγνωρίζει ως καρπούς της αγιοπνευματικῆς δωρεάς.[31] Ιδιαίτερα η αίσθηση της ειρήνης και της αγάπης είναι για τον προσευχόμενο απόδειξη ότι ενεργεί στην ψυχὴ του το Άγιο Πνεύμα. Στην κατάσταση αυτή οι λογισμοί διακρίνουν την αγαθή φύση των πραγμάτων και ο έσω άνθρωπος έχει *“αἴσθησιν”*. Συνεπώς, στη μακαριανή θεολογία ο όρος *“αἴσθησις”* δηλώνει τη δυνατότητα του ανθρώπου να συνειδητοποιεί, να διακρίνει και να βιώνει την ειρήνη και την αγάπη, την πνευματικὴ του αλλοίωση και την παρουσία του Αγίου Πνεύματος.

[Συνεχίζεται]

[14] Κατὰ Ματθαῖον 7, 13-15.

[15] Όμιλῖαι Πνευματικαὶ ΚΖ', PG 34, 708 C και H. Dörries, ό.π., 27,20 σ. 229: *“οὐδεὶς αὐτοῖς δώσει ταύτην ἄνευ καμάτου καὶ ἀγῶνος, ἐπειδὴ στενὴ ἔστι καὶ τεθλιμμένη ἡ ὁδός. Δι' αὐτῆς τῆς τραχείας ὁδοῦ καὶ διοδεῦσαι χρή, καὶ ὑπομεῖναι, καὶ θλιβῆναι, καὶ οὕτως εἰσελθεῖν εἰς τὴν ζωὴν”*.

[16] Όμιλῖαι Πνευματικαὶ ΚΣΤ', PG 34, 688 D και H. Dörries, ό.π., 26,20 σ. 214.

[17] Όμιλῖαι Πνευματικαὶ ΚΕ' PG 34, 668 B και H. Dörries, ό.π., 25,1 σ. 200.

[18] Ὅμιλῖαι Πνευματικαὶ ΚΣΤ', PG 34,681 A και H. Dörries, ό.π., 26,10 σ. 209.

[19] Ὅμιλῖαι Πνευματικαὶ Γ', PG 34,469 C και H. Dörries, ό.π., 3,4 σ. 23.

[20] Ὅμιλῖαι Πνευματικαὶ Γ', PG 34,472 C και H. Dörries, ό.π., 3,6 σ. 25.

[21] Ματθ. 11, 12.

[22] Ματθ. 7, 13-15.

[23] Ὅμιλῖαι Πνευματικαὶ ΙΘ', PG 34, 644 D και H. Dörries, ό.π., 19,3 σ. 184:
“χρὴ βιάζεσθαι ἑαυτὸν εἰς τὸ ἀγαθὸ καὶ μὴ θελούσης τῆς καρδίας, προσδοκῶντα διὰ παντὸς ἐν πίστει ἀδιστάκτῳ τὸ ἔλεος αὐτοῦ, καὶ βιάζεσθαι ἑαυτὸν εἰς τὴν ἀγάπην, μὴ ἔχοντα ἀγάπην”.

[24] Ὅμιλῖαι Πνευματικαὶ ΙΗ', PG 34, 637 D και H. Dörries, ό.π., 18,4 σ. 179.

[25] Ὅμιλῖαι Πνευματικαὶ Μ', PG 34, 764 B και H. Dörries, ό.π., 40,2 σ. 276:
“κεφάλαιον δὲ πάσης σπουδῆς ἀγαθῆς, καὶ κορυφαῖον τῶν κατορθωμάτων ἐστὶ τὸ προσκαρτερεῖν τῇ εὐχῇ... Ὁ γὰρ ἑαυτὸν ὁσημέραι τῇ προσευχῇ προσκαρτερεῖν ἀναγκάζων εἰς ἔρωτα θεῖον καὶ πόθον ἔμπυρον ὑπὸ τῆς πνευματικῆς ἀγάπης ἐκκαίεται πρὸς Θεόν, καὶ τὴν χάριν τῆς τοῦ Πνεύματος ἀγιαστικῆς τελειότητος ὑποδέχεται”.

[26] Ὅμιλῖαι Πνευματικαὶ ΙΘ', PG 34, 645 A και H. Dörries, ό.π., 19,3 σ. 184.

[27] Ἀποφθέγματα, PG 34, 249 A.

[28] Ματθ. 6, 7.

[29] Ὅμιλῖαι Πνευματικαὶ ΚΕ', PG 34, 668 AB και H. Dörries, ό.π., 25,1 σσ. 199-200.

[30] Ὅμιλῖαι Πνευματικαὶ ΚΗ', PG 34, 709 B και H. Dörries, ό.π., 27,22 σ. 230.

[31] Ἐπιστολὴ Μεγάλῃ καὶ πάνυ ὠφέλιμος, PG 34, 437 A: “δεῖ οὖν τοὺς μὲν πόνους τῆς εὐχῆς καὶ νηστείας καὶ τῶν λοιπῶν ἔργων μετὰ πολλῆς ἡδονῆς καὶ ἀγαθῆς ἐλπίδος ὑφίστασθαι, τὰ δὲ ἄνθη τῶν πόνων καὶ τοὺς καρπούς, τοῦ πνεύματος εἶναι πιστεύειν ἐνεργείας”.